

ВЕЛИКИЙ РОМАН

АНДРІЙ КУРКОВ

СІРІ БДЖОЛИ

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2023

Автор висловлює щиру подяку за допомогу під час роботи над романом:

Кястутісу Тубісу (Литва) за уроки бджільництва,

Айдеру Муждабаєву, Гульнарі Бекіровій та Ільмі Умерову за консультації з питань мови, традицій та історії кримських татар.

1

Холод підняв Сергійовича біля третьої ночі. Змайстрована власноруч за малюнком у журналі «Улюблена дача» буржуйка-камін зі скляними дверцятами та з двома конфорочними кругами для приготування їжі більше не дарувала тепла. Бляшані відра, що стояли поруч, виявилися пустими. У темноті він опустив руку до найближчого і пальці торкнулися вугільної крихти.

— Добре! — спросоння пробурмотів він. Натягнув штани, уліз голими ступнями у тапки, зроблені з обрізаних валянків, накинув кожуха і, захопивши відра, вийшов у двір.

Зупинився за сараєм перед купою вугілля. Поглядом лопату знайшов — надворі було набагато світліше, ніж у будинку. Гучно посипалися вуглинка, об дно відер ударяючись. А коли перший шар дно покрив, то і звук гучний зник, ніби далі вони німотно сипалися.

Десь далеко гармата вистрілила. А за півхвилини знову постріл, тільки ніби як з іншого боку долинув.

— Що, не спиться дурням? Чи зігрітися вирішили? — буркнув Сергійович незадоволено.

Повернувся у темноту будинку. Запалив свічку. У ніздрі приємний, теплий медовий її запах вдарив. Тихе, звичне і заспокійливе цокання будильника, що стояв на вузькому дерев'яному підвіконні, почув. Усередині буржуйки залишалося ще трохи жару, але все одно без трісок і паперу холодне, принесене з морозу вугілля, не розпалювалося. Уже після того, як затанцювали за прокопченим склом довгі

синюваті язики полум'я, вийшов хазяїн дому надвір ще раз. Далека канонада, всередині дому майже не чутна, долинала зі східного боку.

Але тут інший, більш близький звук привернув увагу і змусив Сергійовича напружити слух: сусідньою вулицею явно машина проїхала. Проїхала і зупинилася. У селі ж лишень дві вулиці: Леніна і Шевченка, та один провулок Мічуріна. На Леніна сам він живе, у «не гордій самотині». А машина, значить, проїхала по Шевченка.

Там також лише один житель лишився — Пашка Хмеленко, також ранній пенсіонер, майже одноліток, ворог дитинства з першого класу їх сільської школи. Його город виходить на Горлівку, тобто на одну вулицю він до Донецька ближче буде, ніж Сергійович. А у Сергійовича город в інший бік, до Слов'янська.

Скочується його город до поля, що спочатку вниз іде, а потім знову угору піднімається, до Жданівки. Самої Жданівки з городу не видно, вона ніби за пагорбом ховається. А от українську армію, що у пагорб той бліндажами й окопами вкопалася, чути час від часу. А коли не чути, все одно Сергійович знає, що вона там, зліва від лісосмуги, вздовж якої ґрунтівою трактори та вантажівки раніше їздили, у бліндажах та окопах сидить.

Так само, як місцева братва разом з російським військовим інтернаціоналом у своїх бліндажах чай з горілкою п'є за Пашкиною вулицею Шевченка, за городами, за залишками старого абрикосового саду, посадженого ще у радянські часи і за полем, яке війна без селян залишила, як і те поле, що між городом Сергійовича і Жданівкою лежить.

Тихо тепер тут! Уже тижня зо два, як тихо. Не стріляють вони поки один в одного! Може, набридло? Може, снаряди і патрони на майбутнє беруть? А може, не хочуть турбувати останніх двох мешканців Малої Староградівки, що вчепилися за свої хати-господарства сильніше, ніж собака за улюблену кістку.

Решті малостароградівців на самому початку бойових дій виїхати захотілося. Вони і виїхали. Бо за життя боялися більше, ніж за власне майно і з двох страхів сильніший обрали. У Сергійовича переляку за

своє життя від війни не сталося. Сталося від війни у нього певне нерозуміння і раптова байдужість до всього, що його оточувало.

І ніби всі відчуття зникли, окрім одного — відчуття відповідальності. Але і це відчуття, здатне у будь-який час доби стурбованість викликати, учував він тільки до своїх бджіл. Але зараз у них зимівля, стіни у вуликах товсті, зверху на рамках під кришками закритими — полотно волоку. Ззовні і з боків — пластини заліза. Хоча вулики і в сараї, але лихий снаряд може з будь-якого боку прилетіти і тоді уламки спочатку залізо посічуть, а потім у них може і сили не вистачить дерев'яні стіни вуликів наскрізь пробивати та бджолину смерть сіяти?

2

Пашка прийшов до Сергійовича опівдні. Господар дому якраз друге відро вугілля до буржуйки засипав, а зверху на неї чайник поставив. Думав на самоті чайку попоти, та не вийшло.

Перед тим, як незваного гостя до хати пустити, закрив притулену до стіни «сторожову» сокиру віником. А може у Пашки для самооборони пістолет є чи «калашніков»? Хто знає? Побачить сокиру в коридорі і либитися почне, як він уміє, коли схоче показати, що співрозмовника за дурня має. А у Сергійовича для самооборони тільки сокира і є. Більше нічого. На ніч він сокиру під ліжко кладе, і сон його тому глибокий і спокійний буває. Не завжди, звичайно.

Відкрив Пашці Сергій Сергійович двері. І хмикнув не дуже привітно слідом своїм думкам, які в одну мить вивалили на сусіда з вулиці Шевченка гору звинувачень, у яких, здавалося, ніколи термін придатності не вийде. Нагадали думки, як той паскудив, бився з-під тишка, ябедничав учителям, списувати не давав. Скажете: за сорок років можна було б вже і пробачити та забути про все! Ну, пробачити — це так! Але як забути, якщо у них у класі навчалось сім дівчат і лише двоє хлопців: він і Пашка.

А значить, не було у Сергійовича у шкільному класі друга, був тільки ворог! Хоча «ворог» звучить якось вже зовсім тяжко і серйозно! От в українській мові гарне слово є — «враженнятко». Воно краще підходить. Це такий собі «ворог», якого ніхто не боїться»!

— Ну привіт, Серий! — ледь напружено привітався Пашка, увійшовши в дім. — Електрику вночі давали! — повідомив він, приміряючись поглядом до віника, щоб прихватити його та сніг з черевиків змахнути.

Узяв віника, а угледів сокиру — вуста скривив.

— Брешеш! — спокійно йому Сергійович сказав. — Давали б електрику — я б від неї прокинувся! У мене світло крізь увімкнене, щоб не пропустити, коли з'явиться!

— Та ти міцно спав, мабуть! Ти ж так спиш, що і від вибуху не прокинешся! А його ж і давали всього на півгодини. Ось, дивися, — показав він хазяїну дому мобільник. — Навіть підзарядити встиг! Може, подзвонити кому хочеш?

— Нікому мені дзвонити! Чай будеш? — не глянувши на телефон, спитав Сергійович.

— А чай звідки?

— Звідки?! Від протестантів!

— Ну ти даєш! — здивувався Пашка. — А у мене давно скінчився!

Сіли за столик. Пашка спиною до буржуйки. Від неї і її залізної труби, яка стовпом у стелю піднімалася, йшло тепло.

— А чого такий слабий? — пробурчав гість, глянувши у чашку. І тут же, вже іншим, більш привітним голосом спитав: — А пожерти у тебе нічого нема?

Погляд Сергійовича сердитим став.

— До мене гуманітарку ночами не возять!

— До мене також!

— А що до тебе возять?

— Та нічого!

Сергійович хмикнув. Пригубив чаю.

— І що, цієї ночі також ніхто не приїздив?

— А ти що, бачив?

— Ага, за вугіллям ходив, як холодно стало.

— Ну так це ж наші, звідти! — кивнув Пашка. — На розвідку.

— І що розвідували?

— Та перевіряли: чи є «укри» у селі!

— Брешеш! — Сергійович уперся поглядом прямо у бігаючі Пашкині очиська.

Той, як до стіни припертий, одразу здався.

— Ага, брешу, — признався. — Пацани якісь. Сказали, що з Горлівки. Пропонували «ауді» за триста баксів без документів.

— І що, купив? — усміхнувся Пашка.

— Я що, дебіл? — Пашка заперечив, мотнувши головою. — Якщо б я пішов у дім за грошима, вони б за мною і ніж у спину! Що я не знаю, як це робиться?

— А чого ж вони до мене не під'їхали?

— А я їм сказав, що один у селі. Та і переїзду тепер з Шевченка на Леніна немає. Там же воронка від вибуху, біля Митькових. Тільки танк пройде!

Сергійович мовчав. Лише продовжував дивитися на Пашку, на його шахрайську фізіономію, яка гарно би старому кишеньковому злодію пасувала, якого багато разів ловили, били і тому полохливий він. На Пашку, який у свої сорок дев'ять на десять років старішим самого Сергійовича видавався. Чи то через обличчя, чи то через щоки, обшарпані, ніби все життя тупою бритвою брився і шкіру свою псував.

Дивився і думав, коли б не залишилися вони тут удвох на все село, ніколи б знову розмовляти з ним не став. Так і жили б паралельно кожний на своїй вулиці і своїм життям. Він, Сергійович, на Леніна, а Пашка б на Шевченка. І ніколи б до самої смерті не розмовляли. Якби не війна.

— Давно у нас тут не стріляли, — зітхнув гість. — А он у Гатній раніше тільки вночі із гармат бахали, а тепер уже і вдень!.. А ти, —

Пашка раптом голову ледь вперед нахилив, — якщо наші про що попросять, зробиш?

— Які «наші»? — невдоволено перепитав Сергійович.

— Ну, наші, донецькі! Що ти придурюєшся!

— Мої «наші» у сараї, а більше ніяких «наших» не знаю. Ти мені також не дуже-то «наш»!

— Та досить бичитися! Не виспався, чи що? — Пашка показово скривив губи, щоб своє невдоволення виказати. — Чи твої бджоли померзли, так ти на мені зло зганяєш?

— Я тебе померзну! — у голосі хазяїна дому жартівлива погроза прозвучала. — Ти, якщо щось проти моїх бджіл скажеш...

— Та я що, я твоїх бджіл поважаю! Навпаки, турбуюся! — поспішив перебити його Пашка, почав «вмикати задню». — Не втопропаю я, як вони зимують? Їм хіба в сараї не холодно? Я б там від холоду здох!

— Поки сарай цілий — не холодно! — Сергійович пом'якшав. — Я слідкую! Щодня перевіряю.

— А як вони у вуликах сплять? — спитав Пашка. — Як люди?

— Ага, як люди! Кожна у своєму ліжечку.

— Так опалення ж там у тебе нема! Чи зробив?

— А їм не треба! У них всередині плюс тридцять сім. Самі себе гріють.

Розмова, яка перейшла на бджолину тему, зазвучала більш дружньо. Пашка зрозумів, що на такій спокійній ноті і йти можна. Навіть попрощатися вийде, а не так, як минулого разу, коли Сергійович його матом послав.

— Ти, до речі, про пенсію не подумав? — спитав наостанок.

— А що тут думати? — Сергійович плечима здвигнув. — Як війна скінчиться, мені поштарка одразу за три роки принесе! Ото тоді заживу!

Усміхнувся Пашка, хотів хазяїна дому якось підколоти, але промовчав.

Перед тим, як піти, ще раз поглядом із Сергійовичем зустрівся.

— Слухай, а може, поки зарядка є, — знову простягнув йому мобільник, — Віталіні своїй подзвониш?

— Яка ж вона моя? Уже шість років, як не моя. Ні, не буду.

— А дочці?

— Іди вже! Я ж сказав — нема кому мені дзвонити!

3

— Що ж це може бути? — міркував уголос Сергійович.

Він стояв на межі городу перед білим полем похилим, яке широким язиком донизу линуло, а потім так само поступово вгору піднімалося, до Жданівки. Там, де лежав засніжений горизонт, ховалися укріплення української армії. Роздивитися їх звідси Сергійович не міг. Далеко, та і зір вже не той.

Праворуч відходила туди ж, угору, пологим підйомом, подекуди густа, подекуди «рідка» лісосмуга вітрозахисту. Правда, вгору починала вона відходити тільки від злomu землі, а до повороту на Жданівку висаджені були дерева рівною лінією по нижньому злomu уздовж ґрунтівки, яка зараз сумирно під снігом лежала, оскільки з початку військових дій ніхто нею не їздив. А коли до весни 2014-го їздили, то доїхати могли і до Світлого, і до Калинівки.

Сергія Сергійовича сюди, на край городу, зазвичай ноги виносили, а не думки. У дворі він блукав часто: господарство оглядав. То у сарай до бджіл, до у сарай-гараж до своєї зеленої «четвірки», то до купи вугілля, що маліла щодень, але все одно давала певність на завтрашнє й позавтрашнє тепло. Іноді ноги несли його до саду, і тоді зупинявся він біля сплячих від холоду яблунь та абрикосів. А іноді, хоч і рідше, опинявся скраю городу, де так само потріскувала крихко під ногами безкінечна снігова кора. Там черевики ніколи не провалювалися глибоко, бо зимній вітер завжди сніг донизу у поле скочував, до злomu. А значить, залишалося його нагорі, і на городі у Сергійовича небагато.

І ось ніби треба додому йти, обід скоро, та ця пляма там, на підйомі поля до українських окопів, до Жданівки, бентежила Сергійовича і не відпускала його. Пару днів тому, коли він востаннє на край городу виходив, не було на білосніжному полі жодних плям. Лише сніг, до якого як придивлятися, то білий шум починаєш чути — це така тиша, що за душу холодними руками бере і довго не відпускає.

Тиша тут, звичайно, особлива. Звуки, до яких звикаєш і на які уваги не звертаєш, також є частиною тиші. Як, наприклад, відгомін далеких артобстрілів. Ось і зараз — Сергійович змусив себе прислухатися — десь праворуч, кілометрів за п'ятнадцять, б'ють, і десь ліворуч — теж наче, якщо тільки це не відлуння.

— А може, людина якась? — знову запитав себе вголос Сергійович, вдивляючись.

На мить здалося, що повітря прозорішим стало.

«Ну а що ще там може бути? — подумав. — Був би бінокль, все б роздивився! Та грівся б уже вдома, в теплі... А може, Пашка бінокль має?»

Повели тепер ноги його слідом за думками — до Пашки. Позаду лишилася обійдена скраю воронка він снаряду біля дому Митькових. Далі по Шевченко — слідами від машини, що недавно проїхала, про котру міг Пашка і правду, зрештою, сказати, а міг і збрехати — хіба важко це йому зробити!

— Маєш бінокля? — не привітавшись, спитав у ворога дитинства, що відчинив двері.

— Маю, а тобі навіщо? — Пашка, схоже, також вирішив не вітатися: до чого зайві слова вимовляти?

— Там, з мого боку, на полі лежить щось. Може і труп!

— Зараз! — Очі у Пашки загорілися питальним вогником. — Зачекай!

Воронка біля дому Митькових лишилася позаду. Сергійович на ходу подивився в небо — здалося йому, що вже темніє, хоча навіть найкоротші зимові дні не закінчуються о пів на другу! Потому кинув оком на масивний старий бінокль, що теліпався на коричневій

шкіряній попузі на випнутих кожухом уперед грудях Пашки. Груди кожуха, звичайно, так би не випиналися, якби той не загорнув овчиною досередини відвороти коміра. Сам комір стояв парканом довкола тонкої шиї, відповідно захищаючи її від морозного вітру.

— Ну, де? — Пашка притулив бінокль до очей, як тільки зупинилися вони на межі городу.

— Туди он дивися, прямо і трохи направо, на підйомі! — Сергійович вказав рукою.

— Так-так-так, — примовляв Пашка. — Ага! Бачу!

— І що там?

— Труп військовий. А от чий? І де ж його шеврончики? Ні, не видно. Невдало ліг!

— Дай глянути! — попросив Сергійович.

Пашка зняв бінокля з шиї, простягнув.

— Тримай, пасічник! Може, в тебе око гостріше!

Те, що темним віддалік здавалося, при наближенні виявилось зеленим. Мрець лежав на правому боці, потилицею до Малої Староградівки, а значить, обличчям до українських окопів.

— Що бачиш? — спитав Пашка.

— Що бачу? Лежить. Мертвий. Солдат. Хрін його зна, чий! Мо' тих, мо' цих!

— Ясно, — Пашка кивнув, і голова його усередині високо піднятого овечого коміра своїм рухом викликала у Сергійовича, що вже відвів від очей окуляри бінокля, посмішку.

— Ти чого? — підозріло спитав Пашка.

— Та ти як той дзвін перевернутий у своєму комірі. Голова дуже маленька для таких розкошів!

— Яка є, — огризнувся Пашка. — Зате у маленьку голову пулі влучити складніше, а у велику, як у тебе, і за кілометр поцілиш!

Почимчикували вони разом через сад-город-двір до хвіртки на Леніна. Мовчки, один на одного не дивлячись. Там Сергійович попросив Пашку на пару днів бінокля йому лишити. Пашка лишив. І до провулка Мічуріна пішов, не озираючись.